

Jadwiga Rauhutowa, Stanisław Suchodolski, Witold Hensel

Czersk, gm. Góra Kalwaria, woj. warszawskie. Stanowiska 1 i 3

Informator Archeologiczny : badania 9, 169-171

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ułamki rozbitego naczynia. Charakter i przeznaczenie tych jam stoi w dalszym ciągu pod znakiem zapytania.

Na uwagę zasługuje jama 55 - datowana na VIII w. Jest to bowiem pozostałość dużego domostwa naziemnego /długość 8,5 m/ z piwniczką, paleniskiem wewnątrz i wolno stojącym piecem poza chatą. W czarnej ziemi wypełniającej jamę odkryto duże ilości ułamków naczyń, kości zwierzęce, nożyk żelazny, kablak od wiaderka, ułamek przęślika glinianego i 3 ułamki przedmiotów z bursztynu. Jama 55 łącznie z jamą 1 odkrytą na stanowisku 3 w 1973 roku reprezentuje niezwykle interesującą i nową formę VIII w. osadnictwa na terenie nie tylko Podlasia Zachodniego.

Badania będą kontynuowane.

CZERMNO, gm. Tyszowce
woj. zamojskie

patrz
epoka brązu

CZERSK, gm. Góra Kalwaria
woj. warszawskie
Stanowiska 1 i 3

Zakład Epoki Metali
Instytutu Historii Kultury
Materialnej PAN
w Warszawie

Badania prowadzili dr Jadwiga Rauhutowa i doc. dr Stanisław Suchodolaki /autor sprawozdania/ pod kierunkiem prof. dr. Witolda Hensela. Finansował Konserwator Zabytków na woj. warszawskie. Jedenasty sezon badań. Gród i wczesnomiejski zespół osadniczy, potem zamek i miasto z okresu od VI do XVII w.

Stanowisko 1 /Zamek/

Celem było m.in. rozstrzygnięcie problemu czy gród wczesnośredniowieczny po zniszczeniu około połowy XII w. został odbudowany na tym samym miejscu, czy też przeniesiony gdzie indziej. Założono 2 wykopy o szerokości 5 m każdy: zachodni /ary 36^C i D, 41^C/ i południowy /ary 20^A i D, 21^A i D/.

W wykopie południowym większość warstw dochodziła do 3 m. Stwierdzono następującą stratyografię:

Warstwa I, przemieszana /średnia miąższość około 1 m/.

Warstwa IIa - gruz z rozebranych budynków późnośredniowiecznych. Z warstwą tą łączymy prostokątny budynek ceglany z XV w. dostawiony do muru obronnego. Mimo grubych murów /około 2 m/ budynek ten jest bardzo płytko posadowiony /około 0,4 m/.

Warstwa IIb - brązowa z rozłożonym drewnem i kawałkami cegieł. Datowana na schyłek XIV i XV w., łączona z budową zamku murowanego. Stopa muru wystąpiła na głębokości 94,90 m, czyli około 1,5 m od ówczesnej powierzchni.

Warstwa III /schyłek XIII - do schyłku XIV w./ - ziemia brunatna z przebitym drewnem, przedzielana warstewkami niwelacyjnej gliny. Wystąpiły ślady nieokreślonych bliżej budowli słupowych oraz narożnik budynku zrębowego ze śladami pieca.

Warstwa IV a, z 2 połowy XIII w., widoczna tylko miejscami, narosła po likwidacji cmentarza. W części południowej ma charakter niwelacyjny - zawiera ziemię z warstwy IV b na wtórnym złożu, zgarniętą z części północnej.

Warstwa IVb, z węglami, powstała w wyniku spalania grodu około połowy XII w. W warstwę tę, wyłącznie na arze 20, wkopane były 23 groby, z których tylko 4 miały wyposażenie /kablączki, paciorki szklane, noże, ostroga/.

Warstwy IVc-d, od połowy XI do połowy XII wieku, z pierwszej fazy istnienia grodu. W calcu rysowały się dwie jamy o uchwytnej średnicy 1,3 i 2 m oraz ślady słupów.

Warstwa IVe, przedgradowa z IX-X w., składała się z szarego piasku, niemal jałowa.

W części południowej wykopu, pod murem zamkowym, natrafiono na wewnętrzny skłon nasypów wałowych fazy II /łączą się z warstwą IVb, spalanie wału/ i fazy III /powiązanie z warstwą IVa, odbudowa wału w 2 połowie XIII wieku/.

W wykopie zachodnim, ze względu na brak siły roboczej, eksplorację przerwano na poziomie warstwy III. Z warstwą II łączymy zasypisko jakiegoś prostokątnego wkopu o szerokości około 4,5 m, biegnącego wzdłuż muru obronnego. Być może jest to piwnica budynku. Równolegle do jego wschodniej ściany biegną dwa rzędy słupów, z których jeden został wstawiony w rów.

Na stanowisku w warstwie I znaleziono na wtórnym złożu glazurowane płytki ceramiczne z posadzki gotyckiego kościoła, w warstwie II i III grotty bełtów do kuszy oraz fragmenty nieokreślonych przedmiotów z wapienia, często z otworami i zdobieniami. Z warstwy III pochodzą dwie ostrogi oraz gwiazdki dwóch dalszych, a z warstwy IVa - odpady powsta-

le przy produkcji przęślików z wapienia oraz dwa jaja, również z wapienia. W warstwie IVb-d odkryto fragmenty wapiennych ciosów ze zrujnowanego kościoła romańskiego, przęślik z różowego łupku, dwa klucze.

Stanowisko 3 /"Księża Góra"/

Wykonano dwa sondáže w celu weryfikacji wyników badań geofizycznych /I - zachodni 10 x 2,5 m i II - północny 12 x 3 m/. W I odkryto ślady dwóch jam z XI-XII w. W jedną z nich był wkopany piec kopułkowy z XII-XIII w., a w drugą dwa groby szkieletowe, z których górny niszczył dolny. Starszy, o metryce prawdopodobnie wczesnośredniowiecznej, zawierał nóż. W młodszym, zapewne późnośredniowiecznym, znaleziono kawałek cegły i fragment ciosu wapiennego. Dalsze fragmenty ciosów wystąpiły w wykopie II, w zasypisku połączonych piwnic budynków z XVI-XVII w., zniszczonych zapewne w 1656 r. przez Szwedów. Można się domyślać, że ciosy pochodzą ze znajdującego się w pobliżu romańskiego kościoła parafialnego, zblizonego pod względem surowca i jego obróbki do kościoła grodowego, którego ślady odkryto już poprzednio na Zamku.

Odkrycie pozostałości drugiego kościoła stanowi najważniejszy wynik badań. Poza tym istotne jest bezsporne stwierdzenie przerwy w funkcjonowaniu grodu na stanowisku 1 w czasie istnienia tam cmentarza. Odbudowa nastąpiła w XIII w., i to raczej dopiero w 2 połowie, a więc nie wcześniej niż w końcu panowania Konrada Mazowieckiego lub może nawet po jego śmierci.

CZERSK, gm.Góra Kalwaria
woj.warszawskie

Instytut Historii Kultury
Materialnej PAN
w Warszawie

Badania prowadzili dr Jacek Przeniosło, mgr Aleksander Jagodziński, mgr Andrzej Iciek, mgr inż.Jerzy Grodnicki /metoda elektrooporowa/, mgr inż.Andrzej Gajewski /metoda geotermiczna/, prof.dr Wacław Kołtoński /metoda geokustyczna/. Finansował WKZ w Warszawie. Badania 1974 i 1975 r. Księża Góra - Zamek, wczesne średniowiecze i średniowiecze.

Badania archeologiczno-geofizyczne zostały wykonane w celu rozpoznania czerskiego zespołu osadniczego we wczesnym i późnym średniowieczu.